

STOWARZYSZENIA I FUNDACJE

Paweł Suski

ZAGADNIENIA PRAWNE

STOWARZYSZENIA I FUNDACJE

Paweł Suski

ZAGADNIENIA PRAWNE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 września 2018 r.

Recenzent

Dr hab. Grzegorz Jędrejek

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Joanna Ośka

Łamanie

Wolters Kluwer Polska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

The logo for 'prawolubni' features the word in a lowercase, serif font with a small heart above the 'i'. Below the text is a decorative horizontal line with a wavy, wave-like pattern.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2018

ISBN 978-83-8124-961-4

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	15
---------------------	----

Część pierwsza STOWARZYSZENIA W PRAWIE POLSKIM

Rozdział I

Sytuacja stowarzyszeń na ziemiach polskich przed 1989 r.	23
1. Uwagi ogólne.....	23
2. Ustawodawstwa państw zaborczych.....	23
2.1. Zabór austriacki.....	23
2.2. Zabór pruski.....	26
2.3. Zabór rosyjski	28
3. Dwudziestolecie międzywojenne.....	30
4. Okres drugiej wojny światowej.....	36
5. Lata 1944–1989.....	38

Rozdział II

Źródła prawa stowarzyszeń. Zakres Prawa o stowarzyszeniach	43
1. Źródła	43
2. Zakres przedmiotowy Prawa o stowarzyszeniach.....	44
3. Zakres podmiotowy Prawa o stowarzyszeniach.....	45

Rozdział III

Pojęcie stowarzyszenia i rodzaje.....	53
1. Zagadnienia ogólne	53
2. Stowarzyszenia w ujęciu Prawa o stowarzyszeniach.....	54
2.1. Zrzeszenie	54
2.2. Dobrowolność.....	56
2.3. Samorządność.....	57
2.4. Trwałość.....	58
2.5. Cele stowarzyszenia – cel niezarobkowy	59

3. Stowarzyszenia a inne podmioty	65
3.1. Fundacje.....	66
3.2. Organizacje społeczne – organizacje pozarządowe	67
3.3. Organizacje pożytku publicznego	70
3.4. Partie polityczne	70
3.5. Samorządy zawodowe.....	71
3.6. Związki zawodowe	71
4. Zasady działania stowarzyszeń	72
4.1. Zasada praworządności	72
4.2. Zasada równości stowarzyszeń	72
4.3. Demokracja wewnętrzna.....	72
4.4. Równość członków stowarzyszenia	73
5. Rodzaje stowarzyszeń	74

Rozdział IV

Wolność i prawo zrzeszania się.....	79
1. Uwagi ogólne.....	79
2. Wolność zrzeszania się w ujęciu Konstytucji	81
3. Prawo zrzeszania się w ujęciu prawa międzynarodowego	91
3.1. Uwagi ogólne.....	91
3.2. Deklaracja Powszechna Praw Człowieka.....	91
3.3. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych	92
3.4. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.....	96
3.4.1. Artykuł 11 EKPC w orzecznictwie sądów polskich	106
3.4.2. Sprawy przeciwko Polsce przed Trybunałem	107
3.5. Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych	110
3.6. Konwencja o Prawach Dziecka.....	113
3.7. Europejska Karta Samorządu Lokalnego	113
4. Prawo zrzeszania się w ujęciu prawa Unii Europejskiej	114
5. Prawo zrzeszania się w ujęciu Prawa o stowarzyszeniach.....	117
6. Pozaprawne ograniczenia zrzeszania się	122

Rozdział V

Tworzenie stowarzyszeń	125
1. Prawo tworzenia stowarzyszeń.....	125
1.1. Uwagi ogólne.....	125
1.2. Zebranie założycielskie.....	127
1.3. Uchwalenie statutu.....	129
1.4. Wybór komitetu założycielskiego i zarządu.....	130
2. Szczególne wymagania warunkujące utworzenie stowarzyszenia.....	131
2.1. Aprobata	131
2.2. Uchwała określonej władzy religijnej o utworzeniu.....	132

2.3. Uzgodnienie zakresu działalności	133
2.4. Zezwolenie.....	133

Rozdział VI

Postępowanie rejestrowe i ewidencyjne	135
1. Pojęcie, funkcje, jawność Rejestru	135
2. Źródła prawa	137
3. Organizacja i zakres Rejestru	137
4. Podmioty postępowania rejestrowego.....	140
4.1. Sąd rejestrowy	140
4.2. Referendarz sądowy	141
4.3. Wnioskodawcy i uczestnicy	141
4.4. Prokurator. Rzecznik Praw Obywatelskich.....	143
5. Wszczęcie postępowania	144
5.1. Uwagi ogólne.....	144
5.2. Wniosek o wpis	144
6. Wstępne czynności sądu rejestrowego; badanie formalne wniosku	150
7. Badanie materialne zgłoszenia	152
8. Orzeczenia sądu rejestrowego.....	155
8.1. Uwagi ogólne.....	155
8.2. Podstawa faktyczna postanowienia zarządzającego dokonanie wpisu	155
8.3. Treść postanowienia.....	156
8.4. Koszty postępowania rejestrowego.....	156
8.5. Sprostowanie postanowienia	157
8.6. Uzasadnianie i doręczanie postanowień.....	157
8.7. Prawomocność, skuteczność i wykonalność postanowień	158
9. Środki odwoławcze w postępowaniu rejestrowym.....	158
9.1. Skarga na orzeczenie referendarza sądowego	158
9.2. Apelacja.....	159
9.3. Zażalenie.....	159
9.4. Skarga kasacyjna.....	160
9.5. Wznowienie postępowania	160
9.6. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia	161
10. Wpis do rejestru stowarzyszeń	161
10.1. Uwagi ogólne	161
10.2. Prostowanie wadliwych wpisów	162
10.3. Klasyfikacja wpisów do Rejestru	162
11. Skutki wpisu do Rejestru.....	163
11.1. Uwagi ogólne	163
11.2. Zasada jawności materialnej	164
11.3. Zasada wpisu	165

11.4. Zasada zupełności.....	165
11.5. Zasada prawdziwości (wiarygodności).....	166
11.6. Zasada jawności formalnej.....	166
12. Rejestracja stowarzyszenia – organizacji pożytku publicznego.....	166
13. Wpis do ewidencji prowadzonej przez starostów.....	171

Rozdział VII

Statut	175
1. Charakter prawny.....	175
1.1. Uwagi ogólne.....	175
1.2. Akt normatywny prawa przedmiotowego.....	177
1.3. Pozaprawny akt normatywny organizacji społecznej.....	177
1.4. Koncepcja cywilistyczna	178
1.5. Interpretacja postanowień statutu	184
2. Treść statutu	185
2.1. Uwagi ogólne.....	185
2.2. Nazwa stowarzyszenia.....	186
2.3. Teren działania.....	194
2.4. Siedziba stowarzyszenia	194
2.5. Cele i sposoby ich realizacji	195
2.6. Członkostwo.....	195
2.7. Organy (władze) stowarzyszenia.....	195
2.8. Środki finansowe, składki członkowskie	196
2.9. Zmiana statutu.....	196
2.10. Rozwiązywanie stowarzyszenia	196
2.11. Terenowe jednostki organizacyjne (oddziały)	196
2.11.1. Terenowe jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej	197
2.11.2. Terenowe jednostki organizacyjne mające osobowość prawną	198
2.11.3. Sytuacja prawna oddziału po uzyskaniu osobowości prawnej....	201
2.11.4. Utrata osobowości prawnej przez oddział.....	203
2.12. Fakultatywne postanowienia statutu	204
3. Uchwalenie statutu.....	205
4. Zmiana statutu.....	206
5. Statut a inne akty wewnętrzne stowarzyszenia.....	214

Rozdział VIII

Władze stowarzyszenia	217
1. Rodzaje organów (władz)	217
2. Walne zebranie członków (zebranie delegatów)	219
3. Zarząd	222

4. Organ kontroli wewnętrznej.....	237
5. Sąd koleżeński, sąd polubowny	238
6. Charakter prawny uchwał organów.....	239
7. Brak organów. Kuratela	240

Rozdział IX

Członkostwo	243
1. Osoby fizyczne	243
2. Osoby prawne.....	250
3. Jednostki organizacyjne określone w art. 33 ¹ k.c.....	253
4. Rodzaje członków	254
5. Charakter prawny stosunku członkostwa	255
5.1. Uwagi ogólne.....	255
5.2. Administracyjnoprawny charakter stosunku wewnątrzorganizacyjnego	255
5.3. Organizacyjny charakter stosunku wewnątrzorganizacyjnego	255
5.4. Cywilnoprawny charakter stosunku wewnątrzorganizacyjnego.....	256
5.5. Stanowisko orzecznictwa	258
5.6. Podsumowanie.....	271
6. Powstanie stosunku członkostwa.....	275
7. Zawieszenie członkostwa	276
8. Ustanie stosunku członkostwa	276
8.1. Ustąpienie	276
8.2. Usunięcie	277
8.3. Śmierć.....	277
8.4. Ubezważnowolnienie.....	278
8.5. Utrata osobowości prawnej przez członka	278
8.6. Rozwiązanie stowarzyszenia	278
8.7. Inne przypadki.....	278
9. Prawa i obowiązki członka.....	279
9.1. Prawa członka	279
9.2. Obowiązki członka.....	280
10. Ochrona praw członka	282
11. Stosunki między członkiem a stowarzyszeniem niełączące się z członkostwem.....	287
11.1. Uwagi ogólne	287
11.2. Zatrudnienie członków stowarzyszenia	288

Rozdział X

Majątek stowarzyszenia.....	289
1. Pojęcie majątku	289
2. Źródła powstania majątku	289

2.1. Składki członkowskie.....	290
2.2. Praca społeczna członków.....	290
2.3. Darowizny, spadki, zapisy.....	290
2.4. Dochody z majątku stowarzyszenia.....	292
2.5. Ofiarność publiczna	292
2.6. Dotacje	292
2.7. Działalność zarobkowa. Działalność gospodarcza stowarzyszeń.....	294
2.8. Inne źródła	299

Rozdział XI

Nadzór nad stowarzyszeniami.....	301
1. Pojęcie. Nadzór a kontrola	301
2. Organy nadzorujące	301
3. Sąd.....	303
4. Środki nadzoru	304
4.1. Uwagi ogólne.....	304
4.2. Środki stosowane przez organy nadzoru	305
4.3. Środki stosowane przez sąd	309
5. Odpowiednie stosowanie przepisów	316
6. Nadzór nad stowarzyszeniem – organizacją pożytku publicznego.....	316

Rozdział XII

Ustanie stowarzyszenia.....	317
1. Uwagi ogólne.....	317
2. Rozwiązanie stowarzyszenia.....	317
3. Likwidacja stowarzyszenia.....	320
3.1. Uwagi ogólne.....	320
3.2. Likwidator	321
3.3. Przebieg likwidacji	323
3.4. Odpowiednie stosowanie przepisów	325
4. Upadłość stowarzyszenia.....	325
5. Przeznaczenie majątku	326
6. Łączenie się i podział stowarzyszeń.....	327

Rozdział XIII

Stowarzyszenie zwykłe	329
1. Pojęcie stowarzyszenia zwykłego.....	329
2. Założyciele i członkowie.....	332
3. Utworzenie stowarzyszenia zwykłego.....	333
4. Regulamin działalności.....	336
4.1. Uwagi ogólne.....	336
4.2. Nazwa.....	337
4.3. Cel.....	338

4.4. Teren działania.....	339
4.5. Środki działania.....	339
4.6. Siedziba	339
4.7. Przedstawiciel reprezentujący stowarzyszenie.....	339
4.8. Zarząd	340
4.9. Zasady dokonywania zmian regulaminu działalności.....	342
4.10. Sposób nabycia i utraty członkostwa.....	342
4.11. Sposób rozwiązania stowarzyszenia zwykłego.....	342
4.12. Fakultatywne postanowienia regulaminu.....	342
5. Władze stowarzyszenia zwykłego.....	343
6. Członkostwo w stowarzyszeniu zwykłym	343
7. Nadzór nad stowarzyszeniami zwykłymi.....	347
8. Majątek stowarzyszenia – majątek członków	347
9. Ustanie stowarzyszenia.....	350

Rozdział XIV

Sytuacja prawna stowarzyszeń utworzonych na podstawie

Prawa o stowarzyszeniach z 1932 r.	351
1. Sytuacja istniejących stowarzyszeń po wejściu w życie Prawa o stowarzyszeniach	351
2. Restytucja rozwiązanych stowarzyszeń	351
3. Sytuacja stowarzyszeń nierozwiązanych i nieprowadzących działalności....	356

Część druga

FUNDACJE W PRAWIE POLSKIM

Rozdział XV

Fundacje na ziemiach polskich przed 1984 r.	359
1. Początki fundacji	359
2. Ustawodawstwa państw zaborczych.....	361
2.1. Zabór austriacki.....	361
2.2. Zabór pruski.....	361
2.3. Zabór rosyjski	362
3. Dwudziestolecie międzywojenne.....	363
4. Okres drugiej wojny światowej.....	366
5. Lata 1945–1984.....	368

Rozdział XVI

Źródła prawa. Zakres ustawy o fundacjach	373
1. Źródła prawa	373
2. Zakres przedmiotowy	376
3. Zakres podmiotowy	376

Rozdział XVII

Pojęcie fundacji	379
1. Uwagi ogólne	379
2. Fundacje a inne jednostki organizacyjne	383
2.1. Fundusze	383
2.2. Fundusze składkowe	384
2.3. Organizacje społeczne – organizacje pozarządowe	384
2.4. Stowarzyszenia	388
3. Rodzaje fundacji	388

Rozdział XVIII

Ustanowienie fundacji	399
1. Wolność tworzenia fundacji	399
2. Fundatorzy	401
2.1. Osoby fizyczne	402
2.2. Osoby prawne	404
3. Akt fundacyjny	408
3.1. Pojęcie. Charakter prawny. Akt fundacyjny a statut	408
3.2. Sposób dokonania aktu fundacyjnego	411
3.2.1. Czynność <i>inter vivos</i>	411
3.2.2. Czynność <i>mortis causa</i>	412
3.3. Treść	413
3.3.1. Cel fundacji	414
3.3.2. Majątek przeznaczony na realizację celu fundacji	423

Rozdział XIX

Statut	429
1. Charakter prawny	429
2. Ustalenie statutu	431
3. Treść statutu	432
3.1. Nazwa	433
3.2. Siedziba	435
3.3. Majątek	435
3.4. Cele, zasady, formy i zakres działalności fundacji	436
3.5. Organy	436
3.5.1. Uwagi ogólne	436
3.5.2. Zarząd	437
3.5.3. Inne organy	450
3.6. Prowadzenie przez fundację działalności gospodarczej	451
3.7. Dopuszczalność i warunki połączenia fundacji z inną fundacją	455
4. Zmiana celu fundacji lub statutu	456

Rozdział XX

Postępowanie rejestrowe	461
1. Pojęcie, funkcje, jawność Rejestru	461
2. Źródła prawa	461
3. Organizacja i zakres Rejestru	462
4. Podmioty postępowania rejestrowego.....	463
4.1. Wnioskodawcy i uczestnicy	463
5. Wszczęcie postępowania	464
5.1. Uwagi ogólne.....	464
5.2. Wniosek o wpis	464
6. Wstępne czynności sądu rejestrowego; badanie formalne wniosku.....	467
7. Badanie materialne zgłoszenia	467
8. Orzeczenia sądu rejestrowego.....	469
8.1. Podstawa faktyczna postanowienia zarządzającego dokonanie wpisu	469
8.2. Postanowienie	469
8.3. Koszty postępowania rejestrowego.....	470
8.4. Obowiązek zawiadomienia organów nadzorujących.....	470
9. Środki odwoławcze w postępowaniu rejestrowym.....	470
10. Wpis do Rejestru.....	471
10.1. Uwagi ogólne	471
10.2. Prostowanie wadliwych wpisów	471
10.3. Klasyfikacja wpisów do Rejestru	471
11. Skutki wpisu do Rejestru.....	471
12. Rejestracja fundacji – organizacji pożytku publicznego	472

Rozdział XXI

Majątek fundacji	475
1. Pojęcie majątku	475
2. Źródła powstania majątku	475
2.1. Uwagi ogólne.....	475
2.2. Nabycie w drodze czynności prawnych	476
2.3. Dotacje	477
2.4. Dochody z własnej działalności. Działalność gospodarcza	479
2.5. Ofiarność publiczna	481

Rozdział XXII

Nadzór nad fundacjami	483
1. Uwagi ogólne.....	483
2. Organy nadzorujące	483
2.1. Sąd.....	485
2.2. Obowiązki sądu rejestrowego i fundacji	486
3. Środki nadzoru	488

4. Ograniczenia nadzoru	491
5. Nadzór nad fundacją – organizacją pożytku publicznego	492

Rozdział XXIII

Ustanie fundacji	493
1. Likwidacja	493
1.1. Uwagi ogólne	493
1.2. Przeznaczenie majątku	498
2. Ustanie na podstawie ustawy	500
3. Upadłość fundacji	500
4. Połączenie z inną fundacją	501
5. Zawieszenie działalności	501

Rozdział XXIV

Szczególne rodzaje fundacji, przedstawicielstwa fundacji zagranicznych	503
1. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich	503
2. Centrum Badania Opinii Społecznej	504
3. Zakłady Kórnickie	506
4. Fundacja „Polsko-Niemieckie Pojednanie”	507
5. Przedstawicielstwa fundacji zagranicznych	510

Bibliografia	515
---------------------------	-----

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Akty prawne

- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.)
- k.c.a. – kodeks cywilny austriacki (powszechna księga ustaw cywilnych)
- k.c.n. – kodeks cywilny niemiecki (BGB)
- k.h. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.06.1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. Nr 57, poz. 502 ze zm.; nieobowiązująca)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600)
- k.k. z 1969 r. – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
- k.p. – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2018 r. poz. 917 ze zm.)
- k.p.a. – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1257 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.)
- KPP – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389)
- k.r.o. – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2017 r. poz. 682 ze zm.)
- k.s.h. – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2017 r. poz. 1577 ze zm.)
- k.wyb. – ustawa z 5.01.2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz.U. z 2018 r. poz. 754 ze zm.)
- k.z. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.)
- Konstytucja – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.)
- MPPPOP – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167 i 168)
- o.p. – ustawa z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2018 r. poz. 800 ze zm.)

- p.p.s.a. – ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1302 ze zm.)
- p.u.s.p. – ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 23 ze zm.)
- pr.łow. – ustawa z 30.06.1995 r. – Prawo łowieckie (Dz.U. z 2017 r. poz. 1295 ze zm.)
- pr.not. – ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2017 r. poz. 2291 ze zm.)
- pr.spółdz. – ustawa z 16.09.1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2018 r. poz. 1285)
- pr.stow. – ustawa z 7.04.1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2017 r. poz. 210 ze zm.)
- pr.stow. z 1932 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z mocą ustawy z 27.10.1932 r. – Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. Nr 94, poz. 808 ze zm.; nieobowiązujące)
- pr.szkol.wyż. – ustawa z 27.07.2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2017 r. poz. 2183 ze zm.)
- pr.up. – ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 2344 ze zm.)
- reg.u.s.p. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 23.12.2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. poz. 2316 ze zm.)
- rozp.wyk.KRS – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17.11.2014 r. w sprawie szczegółowego sposobu prowadzenia rejestrów wchodzących w skład Krajowego Rejestru Sądowego oraz szczegółowej treści wpisów w tych rejestrach (Dz.U. poz. 1667 ze zm.)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (Dz.U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/30)
- TWE – Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 321 z 2006 r., s. 37)
- u.d.i.p. – ustawa z 6.09.2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1330)
- u.d.p.p.w. – ustawa z 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2018 r. poz. 450 ze zm.)
- u.f. – ustawa z 6.04.1984 r. o fundacjach (Dz.U. z 2018 r. poz. 1491)
- u.f.p. – ustawa z 27.08.2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2017 r. poz. 2077 ze zm.)
- u.g.n. – ustawa z 21.08.1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2018 r. poz. 121 ze zm.)
- u.g.w.s.w. – ustawa z 17.05.1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. z 2017 r. poz. 1153 ze zm.)
- u.k.s.c. – ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 300 ze zm.)
- u.KRS – ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2018 r. poz. 986 ze zm.)
- u.o.p.d.g. – ustawa z 21.08.1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. z 2017 r. poz. 1393)

u.PCK	-	ustawa z 16.11.1964 r. o Polskim Czerwonym Krzyżu (Dz.U. Nr 41, poz. 276 ze zm.)
u.POT	-	ustawa z 25.06.1999 r. o Polskiej Organizacji Turystycznej (Dz.U. z 2018 r. poz. 56)
u.p.p.	-	ustawa z 27.06.1997 r. o partiach politycznych (Dz.U. z 2018 r. poz. 580 ze zm.)
u.s.g.	-	ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2018 r. poz. 994 ze zm.)
u.SN	-	ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2018 r. poz. 5 ze zm.)
u.s.p.	-	ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2018 r. poz. 995 ze zm.)
u.s.w.	-	ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2018 r. poz. 913 ze zm.)
ustawa o sporcie	-	ustawa z 25.06.2010 r. o sporcie (Dz.U. z 2018 r. poz. 1263 ze zm.)
ustawa z 25.09.2015 r.	-	ustawa z 25.09.2015 r. o zmianie ustawy – Prawo o stowarzyszeniach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1923)
u.z.z.	-	ustawa z 23.05.1991 r. o związkach zawodowych (Dz.U. z 2015 r. poz. 1881)
u.z.z.pr.aut.	-	ustawa z 15.06.2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autor-skimi i prawami pokrewnymi (Dz.U. z 2018 r. poz. 1293)

2. Publikatory

Biul. SN	-	Biuletyn Sądu Najwyższego
Dz.Pr.P.P.	-	Dziennik Praw Państwa Polskiego
Dz.Urz. UE / WE	-	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej / Wspólnot Europejskich
HUDOC	-	baza orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka: http://hudoc.echr.coe.int/
LEX	-	system informacji prawnej wydawnictwa Wolters Kluwer Polska
ONSA	-	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego (zbiór urzędowy wydawany do 2004 r.)
ONSAiWSA	-	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych (zbiór urzędowy wydawany od 2004 r.)
OSA	-	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	-	Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSNC	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna – zbiór urzędowy wydawany jako: Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna (od stycznia 1995 r.), Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna oraz Izba Administracyjna Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od stycznia 1990 r. do grudnia 1994 r.), Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Administracyjna oraz Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od kwietnia 1982 do grudnia 1989 r.), Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna oraz Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1963 r. do

	kwietnia 1982 r.), Orzecznictwo Izby Cywilnej Sądu Najwyższego (w 1962 r.), Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Karnej (w latach 1953–1961; powoływany dział orzecznictwa Izby Cywilnej), Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego – Orzeczenia Izby Cywilnej (w latach 1945–1952)
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna. Zbiór Dodatkowy (oficjalny zbiór dodatkowy wydawany od 2008 r.)
OSNK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (zbiór urzędowy wydawany od stycznia 2003 r.); poprzednio: Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (zbiór urzędowy wydawany od lipca 1994 r. do grudnia 2002 r.)
OSNSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich (Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych)
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK Zb.Urz.	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy

3. Czasopisma

GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
KPP	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
KSP	– Krakowskie Studia Prawnicze
M.P.	– Monitor Polski
Mon. Pod.	– Monitor Podatkowy
Mon. Prawn.	– Monitor Prawniczy
NP	– Nowe Prawo
Pał.	– Palestra
PiP	– Państwo i Prawo
PiZS	– Prawo i Zabezpieczenie Społeczne
PN	– Przegląd Notarialny
POP	– Przegląd Orzecznictwa Podatkowego
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
PS	– Przegląd Sądowy
Prz. Sejm.	– Przegląd Sejmowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Rej.	– Rejent
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
ST	– Samorząd Terytorialny
StP	– Studia Prawnicze

4. Inne

NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
NTA	– Najwyższy Trybunał Administracyjny
SA	– Sąd Apelacyjny

SN	-	Sąd Najwyższy
SO	-	Sąd Okręgowy
TK	-	Trybunał Konstytucyjny
WSA	-	Wojewódzki Sąd Administracyjny

Część pierwsza

STOWARZYSZENIA W PRAWIE POLSKIM

Rozdział I

SYTUACJA STOWARZYSZEŃ NA ZIEMIACH POLSKICH PRZED 1989 R.

1. Uwagi ogólne

Prawo stowarzyszeń jest dziedziną prawa stosunkowo nową. Po raz pierwszy prawo zrzeszania się zostało wymienione – aczkolwiek nie wprost – w aktach prawnych tworzących się Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej oraz w dokumentach i praktyce Rewolucji Francuskiej z 1789 r. W XIX w. prawo to było stopniowo regulowane w konstytucjach i ustawach zwykłych poszczególnych państw¹.

Pierwszymi aktami prawnymi na ziemiach polskich regulującymi problematykę stowarzyszeń były przepisy państw zaborczych. Sytuacja w poszczególnych zaborach przedstawiała się następująco.

2. Ustawodawstwa państw zaborczych

2.1. Zabór austriacki

Konstytucja z 4.03.1849 r. oraz ogłoszony tylko dla krajów austriackich patent z 4.03.1849 r. o prawach politycznych poręczonych przez konstytucyjną formę państwa wymieniały m.in. wolność zrzeszania się. Akty te zostały uchylone patentem z 31.12.1851 r., a patentem z 26.11.1852 r. zabroniono zawiązywania stowarzyszeń, które „w jakimkolwiek zamiarze przywłaszczają sobie autorytet co do jakiegokolwiek gałęzi

¹ Więcej na ten temat: J.S. Langrod, *Polskie prawo o stowarzyszeniach. Uwagi krytyczne*, Kraków 1934, s. 1 i n.; J. Sabiniewicz, *Prawo zrzeszania się w Polsce Ludowej*, Poznań 1980, s. 9 i n.; E. Smoktunowicz, *Prawo zrzeszania się w Polsce* Warszawa 1992, s. 21 i n.; T. Szulc, *Prawo do stowarzyszania się w państwach Europy Środkowo-Wschodniej w II połowie XIX w. – początek XX w.*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2003/68, s. 19 i n.

władzy ustawodawczej lub wykonawczej”; powstanie innych stowarzyszeń zależało od zgody władz².

Ustawa zasadnicza z 21.12.1867 r. o ogólnych prawach obywateli i ich ochronie uznała prawo obywateli do tworzenia stowarzyszeń za niepodlegające ograniczeniom, zaś ustawy zwykle miały określać jego wykonanie.

Prawo zrzeszania się bardziej kompleksowo uregulowano ustawą o stowarzyszeniach z 15.11.1867 r.³ Przyjęła ona system zgłoszeniowy tworzenia stowarzyszenia. Założyciele zawiadamiali administracyjną władzę krajową (namiestnictwo) o zamiarze utworzenia stowarzyszenia, załączając projekt statutu (§ 4 ustawy). Statut powinien określać cel stowarzyszenia, jego środki i sposób ich zbierania, sposób tworzenia i odnowienia stowarzyszenia, siedzibę, prawa i obowiązki członków, organy, sposób reprezentacji, sposób załatwiania sporów wynikających ze stosunku stowarzyszenia, warunki określające ważność uchwał, pism i ogłoszeń, postanowienia co do rozwiązania stowarzyszenia. Statut był jawny – zgodnie z § 5 ustawy wolno było każdemu „wglądać i brać z ich odpisy”.

Przy braku sprzeciwu namiestnictwa lub uchylenia tego zakazu w toku instancji stowarzyszenie mogło rozpocząć działalność, uzyskiwało wtedy od władzy administracyjnej poświadczenie istnienia (§ 9).

Ustawowymi podstawami odmowy wyrażenia zgody na powstanie stowarzyszenia były sprzeczność jego celów lub organizacji z ustawą lub prawem albo zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa (§ 6). W razie zakazu przysługiwało odwołanie do organu wyższej instancji oraz skarga na naruszenie konstytucyjnej gwarancji w zakresie prawa koalicji przed Trybunałem Państwa (§ 8)⁴.

Istotne znaczenie przy określaniu podstaw odmowy wyrażenia zgody na powstanie stowarzyszenia miała praktyka organów administracji oraz Trybunału Państwa. Wyroki Trybunału miały charakter deklaratoryjny, a nie kasacyjny (zawierały ocenę, czy i w jakim zakresie miało miejsce podnoszone przez stronę naruszenie jej prawa politycznego), jednak władza administracyjna często uznawała, że nie jest związana mocą ich autorytetu⁵. Orzecznictwo Trybunału ewoluowało. Początkowo zajmował on stanowisko restrykcyjne, uznając, że o zakazie utworzenia stowarzyszenia decydować powinny również okoliczności dotyczące celów, do jakich stowarzyszenie faktycznie dążyło lub

² Por. K. Grzybowski, *Historia państwa i prawa Polski*, t. 4, Warszawa 1982, s. 349–350; T. Szulc, *Prawo...*, s. 24.

³ Dz.U.P. Nr 134. Cyt. za: *Zbiór ważniejszych ustaw i rozporządzeń administracyjnych (ogólnych i dzielnicowych) obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej*, oprac. S. Czaputowicz, T. Sikorski, Warszawa 1925, s. 121–125.

⁴ J.S. Langrod, *Polskie prawo...*, s. 18–20.

⁵ A. Dziadzio, *Ochrona praw i wolności obywatelskich w austriackiej monarchii konstytucyjnej (1867–1914)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2001, t. 53, z. 1, s. 264–266.

jakich środków ono faktycznie używało. Konsekwencją tego był brak zgody na założenie stowarzyszenia przez osoby krytykujące w prasie władzę lub których działalność była w przeszłości niebezpieczna dla państwa, jak również stowarzyszenia dążącego do restytucji stowarzyszenia poprzednio rozwiązanego⁶. Stopniowo jednak Trybunał liberalizował swoje stanowisko. Przyznał sobie upoważnienie do badania, czy istniały podstawy faktyczne uzasadniające zakaz działalności stowarzyszenia, pozostawiając swobodnemu uznaniu organów administracji ocenę, na ile występowały w sprawie fakty tego rodzaju, że stowarzyszenie było niebezpieczne dla państwa. Z czasem Trybunał sam kwalifikował, w oparciu o swobodną ocenę, czy okoliczności były niebezpieczne dla państwa. Dokonał też zwięzającej wykładni tego pojęcia, uznając, że niebezpieczne dla państwa były tylko stowarzyszenia, których działania naruszały przepisy karne⁷.

Rozbudowany był nadzór administracyjny nad stowarzyszeniami. W literaturze⁸ wyróżniono następujące jego kierunki: meldunkowy (obowiązek podania przez zarząd do wiadomości władzy administracyjnej swego składu, adresów członków – § 12, informacji co do reprezentacji), obserwacyjny (prawo delegowania na każde zgromadzenie stowarzyszenia komisarza rządowego uprawnionego do uczestniczenia w nim, do żądania informacji o osobach wnioskodawców i mówców, do żądania spisania protokołu z przedmiotu zebrania i powziętych uchwał, prawo wglądu w protokoły powziętych uchwał – § 15–19), represyjny (prawo komisarza rządowego do zamknięcia zgromadzenia – § 21–22, prawo władzy administracyjnej rozwiązania stowarzyszenia w wypadkach, gdyby podjęło ono uchwały sprzeczne z ustawą karną, albo które by co do treści lub formy zawierały przywłaszczenie sobie władzy ustawodawczej lub wykonawczej przez stowarzyszenie – § 20, gdyby przekroczyło ono określony w statucie zakres działania lub w ogóle nie odpowiadało warunkom prawnym swego istnienia – § 23). Od decyzji rozwiązującej przysługiwało odwołanie (§ 25). Ustawa przewidywała też możliwość czasowego zawieszenia działalności stowarzyszenia.

Specjalnym ograniczeniom podlegały stowarzyszenia polityczne (§ 29–35). Nie mogli do nich należeć cudzoziemcy, kobiety, osoby, które nie ukończyły 24 lat. Stowarzyszenia te obowiązane były informować polityczną władzę miejscową (starostwo, we Lwowie i Krakowie – policję) w ciągu trzech dni o każdym nowo przyjętym członku oraz przedstawiać władzy, corocznie, wykaz członków⁹. Nie mogły też tworzyć filii oraz łączyć się z innymi stowarzyszeniami.

⁶ K. Grzybowski, *Historia...*, s. 367–368.

⁷ A. Dziadzio, *Ochrona praw i wolności...*, s. 271–272.

⁸ J.S. Langrod, *Polskie prawo...*, s. 19–20.

⁹ T. Dwernicki, *O prawach obywatelskich*, Kraków 1897, s. 18.

Paweł Suski – doktor nauk prawnych, radca prawny, autor publikacji z zakresu prawa cywilnego od ponad dwudziestu lat obecny na rynku wydawniczym.

Książka stanowi kompendium obejmujące prawne aspekty działalności stowarzyszeń oraz fundacji. Przedstawia zasady tworzenia oraz sposób funkcjonowania stowarzyszeń i fundacji w sposób bardziej przejrzysty niż ma to miejsce w komentarzach do odpowiednich ustaw.

Autor kompleksowo omawia zarówno teoretyczne, jak i praktyczne problemy działania tych podmiotów, w szerokim zakresie uwzględniając aktualne orzecznictwo i piśmiennictwo. Prezentuje także kształtowanie się instytucji stowarzyszeń i fundacji w ujęciu historycznym oraz zagadnienie wolności zrzeszania się w regulacjach prawa międzynarodowego i w przepisach Konstytucji.

Publikacja jest przeznaczona dla prawników oraz pracowników administracji publicznej sprawujących czynności nadzoru nad fundacjami i stowarzyszeniami. Zainteresuje również członków stowarzyszeń, fundatorów i destynatariuszy fundacji.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

